

ЗАЦВЕРДЖАНА
Пастанова
Міністэрства адукацыі
Рэспублікі Беларусь
01.06.2020 № 104

Вучэбная праграма факультатыўных заняткаў
«Гэты няпросты прасты сказ»
для VIII класа ўстаноў адукацыі, якія рэалізуюць адукацыйныя праграмы
агульнай сярэдняй адукацыі

ГЛАВА 1 АГУЛЬНЫЯ ПАЛАЖЭННІ

1. Сапраўдная вучэбная праграма факультатыўных заняткаў (далей – вучэбная праграма) прызначана для VIII класа ўстаноў адукацыі, якія рэалізуюць адукацыйныя праграмы агульнай сярэдняй адукацыі.

2. Вучэбная праграма разлічана на 35 гадзін (1 гадзіна на тыдзень).

3. Мэта – фарміраванне ў вучняў сістэмы сінтаксічных паняццяў, уменняў і навыкаў, звязаных з сутнасцю простага сказа як спецыфічнай моўнай і маўленчай адзінкі.

4. Задачы:

стварыць умовы для больш трывалага засваення вучнямі тэарэтычных звестак пра структурна-семантычныя асаблівасці сінтаксісу простага сказа;

садзейнічаць развіццю лінгвістычнага мыслення вучняў, фарміраванню ўмення самастойна назапашваць веды ў працэсе навучальнай дзейнасці;

выпрацоўваць уменні:

будаваць словазлучэнні ў адпаведнасці з нормамі сучаснай беларускай мовы; выкарыстоўваць словазлучэнні для пабудовы сказаў у адпаведнасці з камунікатыўнай мэтазгоднасцю і сітуацыяй зносін;

распазнаваць простыя сказы і іх тыпы, складаць сказы ў адпаведнасці з нормамі сучаснай беларускай літаратурнай мовы;

аналізаваць сэнс выказвання ў цэлым, сэнсавыя адносіны паміж яго часткамі;

карыстацца ў маўленні сінтаксічнымі сінонімамі (замяняць аднаасастаўныя сказы двухасастаўнымі і наадварот, складаныя сказы простымі ўскладненымі і наадварот);

правільна ўжываць простыя сказы розных відаў і тыпаў у адпаведнасці з камунікатыўнай мэтазгоднасцю;

абгрунтоўваць выбар знакаў прыпынку і расстаўляць іх у адпаведнасці з вивучанымі правіламі.

5. Рэкамендаваныя метады навучання і выхавання: расказ, гутарка, самастойная работа, наглядныя метады, выкананне практыкаванняў, практычных работ і інш.

З мэтай актывізацыі мысліцельнай і маўленчай дзейнасці, фарміравання і развіцця агульнавучэбных уменняў (слухаць і “чуць”, адэкватна ўзнаўляць успрынятую інфармацыю, крытычна да яе ставіцца, даваць ёй ацэнку; выказваць сваю думку, пацвярджаць яе канкрэтнымі прыкладамі) могуць выкарыстоўвацца гульні і метады навучання. Гульні садзейнічаюць абуджэнню цікавасці да роднай мовы, развіццю

маўленчай вынаходлівасці і ўмення нестандартна мысліць, а таксама фарміраванню практычных агульнавучэбных і спецыяльных навыкаў.

У якасці самастойных і праверачных работ прадугледжваюцца наступныя віды дзейнасці вучняў: канспектаванне тэарэтычных крыніц, падрыхтоўка дакладаў, паведамленняў, выкананне пісьмовых заданняў, назіранне над тэкстам, аналіз тэксту, выкананне тэставых заданняў, складанне ўласных тэкстаў з уключэннем пэўных сінтаксічных адзінак і пунктаграм, складанне віктарын і конкурсных заданняў, падрыхтоўка прэзентацый ці электроннага тэкставага дакумента.

6. Вучні, якія асвоілі змест прапанаванай вучэбнай праграмы, павінны:

6.1. ведаць:

віды сінтаксічнай сувязі ў словазлучэнні;

асноўныя прыметы простых сказаў;

пунктуацыйныя правілы;

6.2. умець:

вылучаць (па засвоеных прыметах) словазлучэнні ў тэксце;

выяўляць галоўнае слова, групаваць словазлучэнні паводле будовы і значэння; ствараць і разгортаць словазлучэнні з рознымі відамі сінтаксічнай сувязі; адрозніваць свабодныя словазлучэнні ад несвабодных;

адрозніваць развітыя сказы ад неразвітых, вызначаць мэтазгоднасць ужывання іх у тэксце; знаходзіць галоўныя і даданыя члены сказа; характарызаваць найбольш пашыраныя спосабы выражэння дзейніка і выказніка, вызначаць простыя дзеяслоўныя, састаўныя дзеяслоўныя і састаўныя іменныя выказнікі; ставіць працяжнік паміж дзейнікам і выказнікам; складаць двухсастаўныя развітыя сказы, аб'ядноўваць іх у тэксты пры дапамозе паслядоўнай і паралельнай сувязі;

вызначаць у тэкстах сродкі эмацыянальна-экспрэсіўнай выразнасці;

знаходзіць у тэкстах двухсастаўныя і аднасастаўныя сказы, адрозніваць аднасастаўныя сказы ад няпоўных; ствараць вусныя і пісьмовыя разважанні з ужываннем аднасастаўных сказаў розных відаў;

знаходзіць у тэкстах няпоўныя сказы, вызначаць іх будову, мэтазгоднасць ужывання; адрозніваць няпоўныя сказы ад поўных аднасастаўных; карыстацца няпоўнымі сказамі ў маналагічным і дыялагічным маўленні; афармляць няпоўныя сказы на пісьме ў адпаведнасці з пунктуацыйнымі нормамаі;

вызначаць сказы з аднароднымі членамі, звязанымі спалучальнымі, супраціўнымі і размеркавальнымі злучнікамі, у тым ліку сказы з абагульняльнымі словамі пры аднародных членах, правільна афармляць іх на пісьме; выкарыстоўваць сказы з аднароднымі членамі пры стварэнні

пісьмовых тэкстаў;

знаходзіць у тэкстах сказы з адасобленымі членамі, карыстацца імі ў вусных і пісьмовых выказваннях, правільна інтанаваць і ставіць знакі прыпынку;

вызначаць сказы з параўнальнымі зваротамі, ужываць іх пры стварэнні вусных і пісьмовых выказванняў, правільна інтанаваць і ставіць знакі прыпынку; адрозніваць параўнальныя звароты ад аманімічных сінтаксічных канструкцый;

6.3. валодаць:

сінтаксічнымі і пунктуацыйнымі нормамаі беларускай мовы пры стварэнні ўласных вусных і пісьмовых выказванняў рознай жанрава-стылістычнай прыналежнасці;

асноўнымі спосабамі і прыёмамі ажыццяўлення самастойнай вучэбна-пазнавальнай дзейнасці па авалоданні сінтаксічнымі і пунктуацыйнымі нормамаі беларускай мовы;

агульнымі і спецыяльнымі вучэбнымі ўменнямі для ажыццяўлення самастойнай вучэбна-пазнавальнай дзейнасці па авалоданні сінтаксічнымі і пунктуацыйнымі нормамаі беларускай мовы.

ГЛАВА 2 ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛУ

VIII КЛАС, 35 гадзін

Паняцце пра сінтаксіс і пунктуацыю (1 гадзіна)

З чаго пачынаецца сінтаксіс? Сінтаксіс і пунктуацыя – чаму заўсёды разам?

Словазлучэнне (4 гадзіны)

Слова. Спалучэнні слоў. Словазлучэнні. Апавед пра развітае... слова.

Аповед пра падпарадкавальныя і спалучальныя адносіны. Асаблівасці дапасавання і кіравання ў беларускай мове. Словазлучэнне як член сказа (сінтаксічна непадзельныя словазлучэнні).

Словазлучэнні ў маўленні. Граматычныя і маўленчыя памылкі ў пабудове словазлучэнняў.

Выдзяленне словазлучэнняў са сказа. Разгортванне словазлучэнняў, іх выкарыстанне пры апісанні прадметаў, людзей, з'яў. Пераклад сказаў (тэкстаў) з адметнымі беларускімі словазлучэннямі.

Вызначэнне апорных словазлучэнняў у тэкстах, выяўленне іх сэнсава-стылістычнай ролі. Выражэнне мікратэм тэксту з дапамогай

словазлучэнняў, разгортванне іх у тэкст.

Сказ – усемагутны валадар сінтаксісу (16 гадзін)

Сэнсавыя «тайны» сказаў. Сказ як мінімальнае маўленчае адзінак. Інтанацыйныя і граматычныя прыметы сказа.

З дапамогай якіх сказаў можна выказаць свае думкі і эмоцыі? (Віды сказаў паводле мэты выказвання і інтанацыйнага афармлення.)

Чытанне і аналіз тэкстаў з мэтай выяўлення ролі сказа ў маўленні.

Чытанне сказаў і тэкстаў з захаваннем патрэбнай інтанацыі. Запіс тэкстаў з расстаноўкай прапушчаных знакаў прыпынку ў канцы сказаў.

Падбор прыказак у форме пабуджальных сказаў на прапанаваную тэму.

Разважанне на тэму «Словамі мы паведамляем, а голасам, інтанацыяй пытаемся».

Сачыненне на лінгвістычную тэму «Сказ – усемагутны валадар сінтаксісу».

Асноўныя віды простых сказаў.

Тэкстаўтваральная роля парадку слоў у сказе. Лагічны націск.

Чытанне і аналіз сказаў з мэтай выяўлення ролі лагічнага націску і парадку слоў.

Чытанне і аналіз тэкстаў-апавяданняў і апісанняў, вызначэнне ў іх тэкстаўтваральнай ролі парадку слоў.

Двухсастаўныя сказы. Сакрэты дзейніка і выказніка. Загадкі інфінітыва. Сувязь выказніка з дзейнікам. «След зніклай звязкі». Роля дзеяслова-звязкі ў перадачы адценняў значэння ў сказе. Працяжнік паміж дзейнікам і выказнікам.

Разнастайнасць даданых членаў сказа. Правілы адрознення мнагазначных членаў сказа (адпачынак на прыродзе: які ці дзе?).

Даданыя члены сказа ў маўленні.

Пісьмовы адказ на пытанне-загадку. Складанне сказаў з фразеалагізмамі ў ролі выказніка.

Перабудова сказаў на сінанімічную замену членаў сказа.

Стварэнне тэкстаў-разважанняў на лінгвістычную тэму.

Пабудова азначэнняў тэрміна (алгарытм).

Аднасастаўныя сказы: дзейнік ці выказнік? Сінаніміка аднасастаўных і двухсастаўных сказаў.

Аднасастаўныя сказы ў маўленні.

Поўныя і няпоўныя сказы. Назоўны ўяўлення.

Адрозненне аднасастаўных і двухсастаўных, поўных і няпоўных сказаў.

Знаходжанне ў тэкстах аднасастаўных развітых і неразвітых сказаў,

вызначэнне іх сэнсава-стылістычнай ролі, абгрунтаванне мэтазгоднасці ўжывання. Замена двухсастаўных сказаў сінанімічнымі аднасастаўнымі.

Падрыхтоўка тэкстаў-апісанняў.

Параўнальны аналіз маналагічных і дыялагічных тэкстаў, вызначэнне сродкаў моўнай выразнасці.

Сінтаксічныя лабірынты ўскладненага сказа (10 гадзін)

Правілы пабудовы сказаў з аднароднымі членамі, знакі прыпынку пры аднародных членах.

Аднародныя члены сказа ў маўленні. Стылістычныя магчымасці сказаў з аднароднымі членамі. Сінаніміка простых сказаў з аднароднымі членамі і складаназлучаных сказаў.

Аналіз тэкстаў розных стыляў. Вызначэнне ў іх сэнсава-стылістычнай ролі сказаў з аднароднымі членамі, абгрунтаванне мэтазгоднасці ўжывання.

Канструяванне сказаў з аднароднымі членамі, уключэнне іх у тэкст.

Зваротак – самы яркі этыкетны знак. Функцыі зваротка: заклікальная, ацэначная, этыкетная. Уменне абыходзіцца са звароткам.

«Выратавальныя» словы: пабочныя і ўстаўныя канструкцыі як сродкі выражэння ацэнкі выказвання, уздзеяння на суразмоўцу, «лагічнай разметкі тэксту», паведамлення дадатковай інфармацыі. Сінаніміка пабочных слоў.

Словы-сказы, або Што такое безумоўна?

Чытанне тэкстаў розных стыляў, знаходжанне сказаў са звароткамі, пабочнымі словамі. Вызначэнне іх сэнсава-стылістычнай ролі, абгрунтаванне мэтазгоднасці ўжывання.

Напісанне віншаванняў, афіцыйных пісьмаў і сяброўскіх лістоў.

Падрыхтоўка выказвання «Як мяне ратавалі пабочныя словы».

Ускладненне сказа адасобленымі членамі.

Правілы пабудовы сказаў з адасобленымі азначэннямі і прыдаткамі. Ужыванне адасобленых азначэнняў у тэкстах розных стыляў і жанраў.

Правілы пабудовы сказаў з адасобленымі акалічнасцямі, выражанымі дзеепрыслоўнымі зваротамі.

Сэнсавыя, інтанацыйныя асаблівасці сказа з удакладняльнымі членамі. Спосабы ўключэння ўдакладняльных акалічнасцей у сказ.

Адасобленыя члены сказа ў маўленні.

Аналіз і пераказ тэкстаў розных стыляў. Вызначэнне сэнсава-стылістычнай ролі адасобленых членаў сказа, абгрунтаванне мэтазгоднасці іх ужывання.

Як навучыцца параўноўваць? Знакі прыпынку пры параўнальных зваротах.

Выяўленне ў сказах і тэкстах параўнальных зваротаў, вызначэнне іх

ролі ў маўленні.

Парыхтоўка паведамлення «Мова як нацыянальная каштоўнасць».

Падагульненне вывучанага (3 гадзіны)

Рэзерв вучэбнага часу (1 гадзіна)